

Eric Ambukita

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
e-mail: eric.ambukita@wsb.poznan.pl

POZYCJA KRAJÓW AFRYKI W HANDLU MIĘDZYNARODOWYM W LATACH 2010-2015

POSITION OF AFRICAN COUNTRIES IN INTERNATIONAL TRADE IN THE YEARS 2010-2015

DOI: 10.15611/pn.2018.523.02
JEL Classification: B27

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest próba przeanalizowania tendencji w rozmiarach i strukturze handlu międzynarodowego Afryki ze szczególnym podkreśleniem jej pozycji i przyczyn niskiego udziału w handlu globalnym, a także określenie perspektyw ewentualnych zmian. Handel międzynarodowy, mimo postępującej globalizacji, jest nadal jednym z głównych powiązań gospodarek poszczególnych państw z gospodarką światową. Gospodarki krajów afrykańskich są słabo rozwinięte, a ich udział w gospodarce światowej stale się zmniejsza. Przejawia się to przez niedorozwój infrastruktury, zacofanie w przemyśle, rolnictwie itp. Taki stan rzeczy sprawia, że i handel międzynarodowy nie rozwija się, tym bardziej że struktura słabego przemysłu z punktu widzenia międzynarodowego podziału pracy i warunków wymiany jest bardzo niekorzystna. W opracowaniu przedstawiono sytuację dotyczącą handlu międzynarodowego Afryki oraz potencjalne przyczyny małego udziału tego kontynentu w światowym handlu, a także kierunki – zaproponowanych przez autora – sposobów poprawy jej pozycji w handlu globalnym.

Słowa kluczowe: handel międzynarodowy, pozycja, Afryka, Afryka Subsaharyjska.

Summary: The subject of the article is an attempt to analyze trends in sizes and structures of international trade in Africa with particular emphasis on its position and the reasons for its low share in global trade, as well as identifying the prospects for possible future changes. International trade, despite the ongoing globalization, has been one of the main links between the economies of individual countries and the global economy. The economies of African countries are underdeveloped and their share in the global economy has been decreasing constantly. This is manifested by the underdevelopment of infrastructure, backwardness in industry, agriculture, etc. This state of affairs means that international trade does not develop, the more so because the structure of weak industry from the point of view of international division of labor and exchange conditions remains very unfavorable. The study presents the situation regarding international trade in Africa and the potential reasons for the small share of this continent in global trade, as well as the directions proposed by the author to improve its position in global trade.

Keywords: international trade, position, Africa, Sub-Saharan Africa.

1. Wstęp

Od czasów rewolucji przemysłowej gospodarka światowa stała się mocno uzależniona od rozwoju wymiany międzynarodowej (handel międzynarodowy stanowi obecnie nieco ponad 25% światowego PKB). W ciągu dwóch ostatnich dziesięcioleci XX wieku (tzn. między rokiem 1980 a rokiem 1999) miejsce Afryki w handlu międzynarodowym przeszło dużą ewolucję; w tym okresie zdolności handlowe Afryki pogarszały się [Chevallier i in. 2008, s. 59].

Jednak w pierwszej dekadzie XXI wieku odnotowano tendencje odwrotne – Afryka należała do najszybciej rozwijających się regionów świata, a jej udział w światowych przepływach towarowych – choć pozostawał niewielki – wykazywał tendencję wzrostową. Ponadto udziały tego kontynentu w handlu światowym oraz przepływach BIZ nie przekraczały 2%, a obroty handlowe żadnego z krajów regionu w 2015 r. nie były wyższe niż 250 mld dol. (MFW 2015; UNCTAD 2015; WTO 2015). Należy zatem zastanowić się nad zrozumieniem przyczyn zmniejszenia się znaczenia Afryki w handlu międzynarodowym. Ta utrata wpływów Afryki według Rogera Bleina [2013] powodowana jest kombinacją licznych czynników: słabością jej rynków wewnętrznych, krajowych i regionalnych, które pozbawiają Afrykę możliwości podboju rynków zewnętrznych; jej specjalizacją w kilku surowcach rolniczych lub górniczych.

Problematyka niniejszego artykułu została zawarta w trzech punktach, w których poruszono następujące kwestie: 1) miejsce Afryki w gospodarce światowej i handlu międzynarodowym, 2) potencjalne przyczyny małego udziału tego kontynentu w światowym handlu oraz 3) kierunki – zaproponowane przez autora – poprawy jej pozycji w światowym handlu. Okres badawczy obejmuje na ogół lata 2000-2015, a wykorzystane dane źródłowe pochodzą przede wszystkim z opracowań (raportów) WTO, UNCTAD, World Bank i IMF. Jako metody badawcze wykorzystano studia literatury przedmiotu, metody statystyczno-opisową i porównawczą.

2. Miejsce Afryki we współczesnej gospodarce światowej

Afryka, a szczególnie Afryka Subsaharyjska, jest regionem zajmującym najniższe pozycje w statystykach międzynarodowych według mierników rozwoju. Jednak sytuacja ta w ciągu ostatnich 15 lat znacznie się poprawiła. Produkt krajowy brutto, który jest podstawowym miernikiem rozwoju oraz wielkości gospodarki, w 2015 r. dla całego kontynentu wynosił ponad 2,7 bln dol. (bez Erytrei) i w porównaniu z 1990 r. wzrósł ponadczterokrotnie (Africa Check 2016). Według Międzynarodowego Funduszu Walutowego w 2014 r. 6 na 10 najszybciej rozwijających się gospodarek na świecie pochodziło z Afryki. Były to Czad (9,6%), Demokratyczna Republika Konga (8,6%), Wybrzeże Kości Słoniowej (8,5%), Mozambik (8,3%), Etiopia (8,2%) i Sierra Leone (8%) (IMF 2015). Pomimo tego wzrostu, różnica między Eu-

Tabela 1. PKB w Afryce i w wybranych krajach w latach 1990-2013 (mln dol.)

Wyszczególnienie	Lata					
	1990	1995	2000	2005	2010	2013
Afryka	495 089	536 042	599 609	1 010 166	1 747 851	2 086 116
Afryka Wschodnia	65 080	62 080	70 493	99 475	170 904	255 162
Kenia	11 037	11 701	12 604	18 739	32 181	45 070
Afryka Zachodnia	82 595	76 111	88 043	185 720	346 832	437 304
Nigeria	35 026	30 257	46 386	112 248	229 508	284 352
Afryka Centralna	43 433	29 826	35 670	86 690	173 887	246 278
Kamerun	11 846	8 913	9 287	16 588	23 623	28 814
Afryka Północna	183 938	205 616	260 532	370 085	662 112	761 718
Egipt	35 939	65 758	95 684	94 456	214 630	248 304
Afryka Południowa	120 044	162 409	144 870	268 197	394 116	385 654
RPA	112 014	151 113	132 878	247 052	363 241	352 475

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IMF (2005, 2013, 2016).

ropą i Afryką w wysokości PKB ciągle się pogłębia. Kraje afrykańskie, takie jak Nigeria oraz Egipt, w 2013 r. zanotowały odpowiednio 8- i 7-krotny wzrost PKB w porównaniu z 1990 r. Państwami afrykańskimi o najwyższym PKB były Republika Południowej Afryki, gdzie w 2013 r. wynosił on ponad 352 mld dol., i Nigeria z ponad 284 mld dol. (por. tab. 1). Pomimo ogólnego spowolnienia w gospodarce światowej oraz problemów niektórych gospodarek wschodzących, region Afryki Subsaharyjskiej notował nieprzerwanie wysoką dynamikę wzrostu. Recesja nie zawiązała do Afryki nawet w 2015 r., pomimo czarnej serii wydarzeń (ebola, Al Shabab, Boko Haram).

Tabela 2. Udział Afryki w produkcji światowej w 2015 r. na tle gospodarki światowej

Wyszczególnienie	PKB		PKP <i>per capita</i>	PKP <i>per capita</i> PPP
	mld USD	w %	w USD w cenach stałych	w USD w cenach stałych
Świat	73 502,3	100,0	10 158	14 588
Afryka (ASS)	1 572,9	2,1	1 652	3 477
Afryka Płn. i Bliski Wschód	3 113,6	4,2	7 528	17 633
Ameryka Łacińska i Karaiby	5 298,3	7,2	9 304	14 539
Azja Wsch. i Pacyfik	21 281,2	29,0	9 041	14 857
Azja Południowa	2 666,1	3,6	1 641	5 321
Ameryka Płn.	19 503,4	26,5	51 342	51 580
UE	16 229,5	22,1	34 860	35 385

Źródło: opracowane własne na podstawie [Rynarzewski i in. 2017, s. 44].

Podsumowując przemiany gospodarcze w Afryce w ostatniej dekadzie XX wieku i pierwszej dekadzie XXI wieku, można stwierdzić, że nienotowany wzrost pro-

duktu krajowego brutto miał miejsce od początku XXI wieku. Kraje o największym udziale w wytwarzaniu produktu krajowego brutto dominowały w Afryce Północnej, Zachodniej oraz Południowej, a ich udział w PKB Afryki wyniósł w 2013 r. odpowiednio 36,5%, 21,0% i 18,49% (por. tab. 1). Jeżeli z kolei porównamy udziały poszczególnych regionów i ich krajów w produkcji światowej, to widoczny jest ogromny dystans dzielący Afrykę od pozostałych regionów świata (por. tab. 2).

Struktura towarowa wymiany handlowej jest dla regionu afrykańskiego bardzo niekorzystna, średni udział eksportu w PKB wynosił w 2014 r. 28,4%, a w Afryce Subsaharyjskiej zaledwie 2% eksportu światowego (WDI 2016). Dominujące miejsce w eksporcie zajmują kopaliny – ropa naftowa, gaz ziemny, miedź, ruda żelaza, fosfaty itp. Uwzględniając ponadto surowce rolne (przede wszystkim bawełna, ziarno kakaowe, kawa itp.), należy stwierdzić, że wymienione produkty stanowią około 95% wartości eksportu. Import jest zaś odwróceniem struktury eksportu. Ponad 62% sprowadzanych z zagranicy towarów to wyroby gotowe, maszyny i półfabrykaty.

Ponad 2/3 obrotów handlu zagranicznego państw afrykańskich prowadzone jest z wysoko rozwiniętymi krajami Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i Japonią, a około 1/3 z innymi krajami rozwijającymi się, w tym przede wszystkim z Chinami, Indiami i Brazylią. Uwzględniając dane zawarte w tab. 3, a dotyczące struktury geograficznej eksportu i importu Afryki, można stwierdzić wyraźne, a w wypadku eksportu wręcz umacniające się uzależnienie handlu zagranicznego tego kontynentu od rynków zbytu i zaopatrzenia w państwach wysoko rozwiniętych, a zwłaszcza w państwach europejskich należących do UE.

Tabela 3. Struktura geograficzna handlu zagranicznego Afryki według najważniejszych partnerów w latach 2000-2015 (w %)

Eksport				Import			
2000		2015		2000		2015	
Kraj	%	Kraj	%	Kraj	%	Kraj	%
1. USA	16,6	1. Chiny	10,6	1. Francja	11,5	1. Chiny	17,7
2. Włochy	10,6	2. Indie	6,8	2. USA	8,5	2. Francja	6,1
3. Francja	8,6	3. USA	6,2	3. Niemcy	7,3	3. USA	5,2
4. Hiszpania	6,6	4. Hiszpania	6,2	4. RPA	6,7	4. Niemcy	5,0
5. W. Brytania	6,0	5. Francja	6,0	5. Włochy	6,0	5. RPA	4,8

Źródło: [Knap 2016, s. 80].

Bardzo niekorzystnym zjawiskiem jest z kolei zdecydowana słabość powiązań eksportowych z najbliższymi geograficznie rynkami pozostałych państw afrykańskich (z wyjątkiem RPA), co świadczy o prawie nieistnieniu regionalnej współpracy gospodarczej. Obecnie widoczne jest z kolei zainteresowanie Afryką krajów wschodzących – BRICS. Jest ono dobrze znane w przypadku Chin, jednak szeroko wykracza również poza ten kraj i dotyczy także Indii, Brazylii, RPA i Turcji, które

są w Afryce coraz bardziej aktywne [Ambukita 2012, s. 26]. Udział Chin w eksporcie do Afryki w 2015 r. wynosił 10,6%, przez co stały się one głównym partnerem Afryki, wyprzedzając Stany Zjednoczone (6,2%), podczas gdy w 2000 r. udział Stanów Zjednoczonych wynosił 16,6%, a Chin zaledwie 2,9%. W 2015 r. udział Indii wynosił 6,8% i był zbliżony do USA, natomiast udział RPA był ponad 2 razy mniejszy (2,9%) [UNCTAD 2016]. Oznacza to, że gospodarka afrykańska jest zbyt jednostronnie zorientowana na zewnątrz, nadmierne znaczenie ma w niej eksport i import towarów.

Według danych publikowanych przez WDI (2015) światowa wartość handlu międzynarodowego towarów w 2014 r. była na poziomie 18 494 mld dol., w tym udział Unii Europejskiej wynosił 40%, Azji Wschodniej 28%, Ameryki Północnej 14,5%, Ameryki Łacińskiej 5%, Afryki zaś tylko 2%. Ponadto udział tego kontynentu w eksporcie towarów w XXI wieku pozostaje wciąż mały. W 2015 r. wynosił zaledwie 2,4%, podczas gdy w latach 70. ubiegłego wieku był wyższy i wynosił 5% [WTO 2008]. Co więcej, był nawet większy niż udział krajów Azji Wschodniej. Jednak niektóre gospodarki azjatyckie porównywalne z gospodarkami afrykańskimi z lat 70. (Indonezja, Malezja oraz Korea Południowa) w latach następnych znacznie powiększyły swój udział w handlu międzynarodowym. Zmiana zaczęła się około 1990 r. i trwa do dziś [Hugon 2009, s. 21]. Według danych z UNCTAD – *Afrique Rapport* (2013) w 1990 r. udział Afryki wynosił 3,02%, w 2000 r. 2,31% oraz 3,33% w 2010 r., podczas gdy dla krajów Azji 8,06%, 23,8% oraz 32,8% (por. tab. 4). Spadek udziału Afryki w handlu międzynarodowym ma wiele przyczyn, między innymi jest to surowcowo-rolna specjalizacja eksportowa przy utrzymujących się przez długi czas niekorzystnych relacjach cenowych.

Tabela 4. Struktura światowego eksportu towarów według regionów geograficznych w latach 2000-2015 (w %)

Region	2000	2004	2006	2008	2009	2010	2011	2014	2015
Afryka	2,3	2,5	3,0	3,5	3,1	3,3	3,5	3,0	2,4
Ameryka Południowa	2,5	2,7	3,1	3,3	3,2	3,4	6,1	5,6	5,8
Azja*	23,8	25,9	28,6	29,8	30,9	32,8	33,9	26,8	28,9
Świat	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Kraje rozwijające się w Azji (z wyłączeniem Japonii).

Źródło: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, July 2011 and 2016, WTO 2016.

Afryka w 2013 r. miała najmniejszy udział produktów przemysłowych w całkowitym eksporcie towarów (18,5%) [AfDB i in. 2015]. Zestawienie udziału poszczególnych sektorów w wytwarzaniu PKB Afryki w latach 2000 i 2013 na tle innych regionów przedstawia tab. 5. Z jej danych wynika, że w 2013 r. udział przemysłu w PKB Afryki Subsaharyjskiej wynosił 27,5%, a Afryki Północnej 33,3%, podczas gdy UE i Ameryki Północnej odpowiednio 24,3% i 20,5%. Natomiast udział przemysłu przetwórczego w tym samym okresie wynosił w ASS zaledwie 11,2%,

a w Afryce Północnej 14,4%. Biorąc pod uwagę sektor rolnictwa, należy stwierdzić stosunkowo niski jego udział w wytwarzaniu PKB, pomimo że w wielu krajach afrykańskich ponad połowa zatrudnionych pracuje w rolnictwie. Rolnictwo jest głównym komponentem PKB w większości krajów Afryki Zachodniej (np. Togo, Gwinea Bissau), w Afryce Środkowej (Czad, Republika Środkowoafrykańska), a także w Afryce Wschodniej (Kenia, Etiopia).

Tabela 5. Struktura wytwarzania PKB Afryki na tle innych regionów geograficznych w latach 2000 i 2013 (w %)

Region	Rolnictwo		Przemysł				Usługi	
			Przemysł (ogółem)		Przetwórstwo			
	2000	2013	2000	2013	2000	2013	2000	2013
Świat	4,0	3,1	29,1	26,4	19,1	16,2	66,9	70,5
Afryka Subsaharyjska	17,3	14,7	33,6	27,5	13,4	11,2	49,1	57,8
Afryka Północna	18,8	15,6	34,4	33,3	14,4	14,4	46,8	51,1
Azja Wsch. i Pacyfik	5,8	4,0	34,9	32,0	25,8	23,3	59,3	63,9
Azja Południowa	23,4	19,1	25,5	29,1	15,2	16,7	51,0	51,8
Ameryka Południowa	5,4	5,0	32,8	32,1	18,2	15,4	61,8	62,9
UE	2,4	1,6	28,1	24,3	18,8	15,3	69,6	74,1
Ameryka Północna	1,2	1,4	23,2	20,5	15,7	12,4	75,6	78,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Rynarzewski i in. 2017, s. 44].

Podsumowując, należy stwierdzić, że w ostatniej dekadzie (XXI wieku) kontynent afrykański osiągnął wysoką dynamikę wzrostu gospodarczego (średnio ponad 5%) i miał ponaddwukrotnie wyższe tempo wzrostu gospodarczego niż kraje rozwinięte. Pomimo szybkiego wzrostu gospodarczego Afryka pozostaje wciąż w dużej mierze na peryferiach gospodarki światowej. Obserwowany również od początku bieżącego stulecia dynamiczny wzrost obrotów handlowych Afryki z zagranicą jest przede wszystkim związany z rosnącym eksportem surowców naturalnych, który jeszcze do niedawna odbywał się w warunkach silnego wzrostu cen tych artykułów na rynku światowym. Stan gospodarek afrykańskich wahał się w zależności od międzynarodowych zmian kursów wymiany i cen surowców, gdyż dominują one w ich handlu międzynarodowym.

3. Przyczyny niskiego udziału Afryki Subsaharyjskiej w handlu międzynarodowym

Badając przyczyny małego udziału Afryki w handlu międzynarodowym, można stwierdzić, że istnieje ich wiele i często są ze sobą powiązane. Zdolność Afryki do szerszego uczestniczenia w handlu międzynarodowym jest aktualnie ograniczona przede wszystkim przez:

- jakość produkcji gospodarki afrykańskiej,
- słabość napływu inwestycji zagranicznych na kontynent afrykański,
- brak lub słabą infrastrukturę transportu.

3.1. Jakość produkcji gospodarki afrykańskiej

Kraje afrykańskie, w przeciwieństwie do państw rozwiniętych, wciąż cierpią z powodu opóźnienia przemysłowego. Istniejące jednostki przemysłowe są w znacznej części pozostałością po systemie kolonialnym, który rozwijał przemysł wydobywczy. Tymczasem handel międzynarodowy dotyczy w pierwszej kolejności produktów przetworzonych (obrabiarki, samochody, elektronika itp.), które stanowią najważniejszą część przepływów handlowych (około 70%). Afryka ze względu na swój słaby rozwój przemysłu przetwórczego może oferować rynkom międzynarodowym jedynie surowce. Tymczasem silną konkurencję w tym sektorze stanowi pewna liczba krajów: jeżeli chodzi o ropę naftową i gaz, są to kraje Zatoki Perskiej, Rosja, Norwegia, Wenezuela, a jeżeli chodzi o banany, konkurencję stanowią kraje Ameryki Łacińskiej. Pole manewru Afryki zatem wciąż się zawęża.

Mały udział Afryki w handlu międzynarodowym jest powodowany strukturą oraz naturą dóbr, które eksportuje. Jak już wspomniano wyżej, chodzi przede wszystkim o surowce pochodzące z przemysłu wydobywczego oraz o produkty rolne, które mogą rosnąć jedynie w wilgotnym klimacie tropikalnym, takie jak kawa, kakao, olej palmowy, trzcina cukrowa czy bawełna. To powoduje, że Afryka jest mało obecna na międzynarodowym rynku produktów przemysłowych.

3.2. Niski napływ inwestycji zagranicznych na kontynent afrykański

Napływ inwestycji zagranicznych do Afryki, jak wynika z tab. 6, jest bardzo mały. Niedostatek BIZ w Afryce tłumaczyć można wieloma charakterystycznymi dla tego kontynentu czynnikami, takimi jak: niestabilność polityczna, korupcja, konflikty wewnętrzpaństwowe i zewnętrzne, niski poziomu infrastruktury gospodarczej i społecznej [Ambukita 2015, s. 181]. Wpływają one na postępujące wykluczenie krajów afrykańskich z procesów globalizacyjnych i pogłębienie ich marginalizacji.

Tabela 6. Napływ BIZ według regionów świata w latach 2010-2015 (w mld dol.)

Region	Lata					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Świat	1409	1700	1403	1467	1278	1762
Kraje rozwijające się	637	725	639	662	698	765
Afryka	44	48	56	52	58	54
Azja	401	431	401	431	468	541
Ameryka Łacińska i Karaiby	190	244	178	176	170	168

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD – World Investment Report 2015 and 2016.

Z danych zawartych w tab. 6 wynika, że w 2015 r. w gospodarkach rozwijających się napływ BIZ wynosił 765 mld dol., co stanowiło wzrost aż o ponad 9,5% w stosunku do roku poprzedniego i o 20% w porównaniu z 2010 r., głównie dzięki Azji, która przyciągnęła 541 mld dol. w tym samym okresie. Na kontynencie afrykańskim sytuacja w 2015 r. uległa jednak pogorszeniu, napływ BIZ zmniejszył się o 6,8% (do 54 mld dol.). Według UNCTAD główną przyczyną tego spadku był koniec „supercyklu” surowców, który ograniczył inwestycje w sektorze zasobów naturalnych. Z tabeli 6 wynika również, że największymi odbiorcami BIZ w latach 2010-2015 były kraje Azji i Ameryki Łacińskiej. Ponadto udział Afryki w światowych napływach BIZ wynosił zaledwie 3,1% w 2010 r., zwiększył się do 4,5% w 2014 r. i spadł do 3,0% w 2015 r. W stosunku do innych regionów napływ BIZ do Afryki był mniejszy, a w Azji napływ BIZ nigdy nie był w tym okresie na poziomie niższym niż 10%.

3.3. Brak lub słaba infrastruktura transportu

Problem infrastruktury gospodarczej i społecznej w krajach rozwijających się, a w szczególności w Afryce, stanowi istotną barierę dla rozwoju gospodarczego. W Afryce obserwujemy bardzo niski poziom infrastruktury telekomunikacyjnej, występują także duże braki w dostępie do elektryczności, a nawet do źródeł wody pitnej (*Rapport (2016) perspective économie en Afrique*, s. 154). Konsekwencją takiego stanu rzeczy są wysokie koszty transportu, stanowiące czynnik uniemożliwiający rozwój handlu wewnątrzregionalnego oraz integracji regionalnej, a także ograniczające inwestycje. Wysokie koszty transportu związane z problemami infrastruktury sprawiają, że eksport z kontynentu na rynki międzynarodowe jest mało konkurencyjny, a import jest bardziej kosztowny dla afrykańskich konsumentów. Wiele elementów infrastruktury jest związanych z handlem: chodzi zwłaszcza o drogi lokalne i międzynarodowe, drogi kolejowe, porty i lotniska oraz telekomunikację, energię i wodę. Brak odpowiedniej infrastruktury drogowej oraz kolejowej utrudnia współpracę regionalną oraz integrację z gospodarką światową.

4. Perspektywy rozwoju handlu międzynarodowego Afryki

W celu poprawy udziału w handlu międzynarodowym Afryka musiałaby zastosować środki zwiększające krajową produkcję.

W tym celu powinno się brać pod uwagę:

1. Wspieranie prac badawczo-rozwojowych, które są zespołem czynności mających na celu odkrycie lub rozwinięcie technik produkcji nowych wyrobów. Afryka przez prace badawczo-rozwojowe powinna dążyć do prawdziwego uprzemysłowienia. W tym celu kraje afrykańskie, w ramach np. unii afrykańskiej, powinny poświęcić dużą część budżetu na finansowanie prac badawczo-rozwojowych, aby każdy kraj lub podregion wyspecjalizował się w konkretnej dziedzinie. Przykładem są Sta-

ny Zjednoczone oraz Japonia, które swoje potęgi przemysłowe budowały w dużej mierze na finansowaniu tego rodzaju prac.

2. Wymagane jest przekazanie technologii ze strony dotychczasowych partnerów. Afryka jest kontynentem o ogromnym potencjale. Obecnie korzysta z masowych inwestycji rynków wschodzących, takich jak Chiny.

3. Konieczne jest przetworzenie surowców w celu zwiększenia wartości dodanej, aby w ten sposób zwiększyć rolę w handlu międzynarodowym.

4. Należy uzdrowić swoje środowisko polityczne i ekonomiczne w celu przyciągnięcia większej liczby zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

5. Istotne jest promowanie handlu towarami i usługami, mogącymi generować więcej wartości dodanej.

5. Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy można sformułować kilka wniosków. Po pierwsze, handel międzynarodowy odbywa się z coraz mniejszym udziałem Afryki, a jej udział jest najniższy ze wszystkich kontynentów. Po drugie, przyczyny tego zjawiska są przede wszystkim natury technicznej i ekonomicznej, dlatego też należy priorytetowo reformować te właśnie dziedziny. Po trzecie, duży spadek udziału Afryki w światowym eksporcie ma charakter strukturalny, gdyż od ponad trzydziestu lat przyczynia się do marginalizacji kontynentu w gospodarce światowej. Słabe wyniki handlowe są powiązane ze strukturą eksportu afrykańskiego, skoncentrowanego na produktach pierwotnych (brutto lub lekko przetworzonych) oraz silnie uzależnionych od czynników zewnętrznych (wahania cen, kursów, warunków klimatycznych i innych), które podkreślają stopień wrażliwości gospodarek afrykańskich. Przyczyną złej sytuacji są także pewne zdarzenia z przeszłości, których skutki są często nadal dużym problemem dla wielu państw w Afryce. Wreszcie do dalszego stymulowania handlu wewnątrzafrykańskiego niezbędne jest przyspieszenie procesu integracji regionalnej, której potencjał pozostaje w dużej mierze niewykorzystany.

Literatura

- AfDB i in., 2015, *African Economic Outlook 2015. Regional development and spatial inclusion*, OECD Publishing, Paris.
- Ambukita E., 2015, *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w rozwoju gospodarczym krajów Afryki Subsaharyjskiej*, Poznań, WSB w Poznaniu.
- Ambukita E., 2012, *Wielkie gospodarki wschodzące – nowi partnerzy gospodarczy krajów Afryki*, [w:] *Handel i inwestycje w semiglobalnym otoczeniu*, tom 1, UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Blein R., 2013, *Les organisations de producteurs en Afrique de l'Ouest et du Centre: attentes fortes, dures réalités*, Février.

- Chevallier A. i in., 2008, *L'économie mondiale 2009*, Éditions La Découverte, Paris.
- CNUCED, 2013a, *Développement économique en Afrique. Rapport 2013: Commerce intra – africain libérer le dynamisme du secteur privé* – UNCTAD/ALDC/AFRICA.
- CNUCED, 2013b, *Afrique Rapport*.
- Hugon P., 2009, *L'économie de l'Afrique*, Paris, Éditions La Découverte.
- Knap R., 2016, *The role of Africa in the global economy – trends and drivers of Change*, Trends in the World Economy, vol. 8, Edition by Szczecin University.
- Rapport, 2016, *Perspective économie en Afrique*.
- Rynarzewski T., Nawrot K., Zajączkowski K., Cieślik E., 2017, *Potencjał gospodarczy i możliwości rozwojowe Afryki – polska perspektywa*, PWE, Warszawa.
- UNCTAD, 2015, World Investment Report.
- UNCTAD, 2016, World Investment Report.
- WDI, 2015, *World Development Indicators*, World Bank Database.
- WTO, 2008, World Trade Report.